

Голові разової спеціалізованої вченої ради Національного університету «Одеська політехніка» Міністерства освіти і науки України за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» доктору наук з державного управління, професору **Колісніченко Н.М.**

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата наук з державного управління, професора, професора кафедри публічного управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» **Попова Миколи Петровича на дисертацію Орел Оксани Петрівни «Інституціоналізація механізму комплексної експертизи стратегій розвитку територіальних громад»**, подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

1. Актуальність теми дисертації, зв'язок із науковими програмами, темами

Актуальність дисертаційної роботи Оксани Петрівни Орел визначається її спрямованістю на розв'язання фундаментального наукового завдання – розбудову системи наукової верифікації управлінських рішень на рівні місцевого самоврядування. Завершення основного етапу адміністративно-територіальної реформи та необхідність формування життєздатних моделей повоєнного відновлення територій в умовах повномасштабної війни зумовлюють критичну важливість обраної теми. Авторка слушно наголошує, що просте надання фінансових ресурсів громадам не гарантує автоматичного підвищення якості життя без незалежного, науково обґрунтованого механізму перевірки стратегічних документів. У роботі обґрунтовано потребу впровадження третьої сили в процес стратегування – інституціоналізованої комплексної експертизи, яка виступає системним фільтром проти управлінських помилок та запобіжником неефективного використання ресурсів. Дослідження пропонує перехід від декларативного планування до парадигми мережевого стратегічного врядування (*Strategic Governance*), що дозволяє інтегрувати вимоги європейських структурних фондів та принцип розумної спеціалізації у локальну практику. Це має вирішальне

значення для зміцнення довіри до місцевої влади з боку міжнародних партнерів і донорів у процесі відбудови України.

Робота безпосередньо пов'язана з науково-дослідними планами Національного університету «Одеська політехніка» та виконувалася в межах кількох наукових тем. Зокрема, вона є складовою теми «Публічне управління соціальним та гуманітарним розвитком України у посткризовому світі» (№ державної реєстрації 0122U002142), де авторка опрацьовувала практичні підходи до розвитку громад. Дисертація також пов'язана з темою «Управління ветеранською політикою» (№ державної реєстрації 0125U003326), у межах якої досліджувалися заходи соціальної інтеграції ветеранів в територіальних громадах. Крім того, результати інтегровані в тему «Інноваційно-інвестиційний розвиток регіональної інфраструктури» (№ державної реєстрації 0122U002166), де авторка вивчала когнітивний менеджмент як інструмент формування конкурентних переваг територій.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій авторки дає підстави стверджувати, що основні положення, висновки та рекомендації повною мірою відповідають вимогам до наукових праць такого рівня. Достовірність результатів забезпечена коректним визначенням об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження, а також послідовною реалізацією обраної наукової стратегії. У вступі ґрунтовно обґрунтовано актуальність теми, розкрито її значення для теорії та практики публічного управління, чітко сформульовано наукову новизну та практичну значущість результатів. Ступінь обґрунтованості підтверджується логікою побудови трьох розділів: перший присвячений теоретико-методологічному аналізу інституціоналізації експертної діяльності, другий – діагностиці сучасного стану механізмів експертизи в Україні, третій – практичним рекомендаціям та модельним рішенням.

Здобувачка систематизувала підходи до сутності комплексної експертизи, охарактеризувала її як самостійний інститут та простежила еволюцію поняття від технічної процедури візування до інструменту стратегічного впливу. Особливої уваги заслуговує аналіз зарубіжних моделей взаємодії влади та експертних спільнот (плюралістичної та консенсусної), що дозволило обґрунтувати теоретичні засади їх адаптації в українську систему управління. У другому розділі здійснено ретроспективний аналіз регулювання стратегічного планування та виявлено системну колізію між високими вимогами до якості стратегій і відсутністю імперативних процедур їх верифікації. Обґрунтованість висновків підтверджена аналізом архітекtonіки інституційного механізму розвитку громад, який охоплює

нормативний, організаційний, ресурсний та когнітивний блоки. Важливим елементом є пропозиції щодо зміни фінансової політики громад через спрямування від 0,5 до 1 % бюджету розвитку на наукові дослідження та експертизу.

Третій розділ містить практичні рекомендації та модельні рішення, що вирізняються високим ступенем доказовості. Авторкою розроблено теоретичну модель системи комплексної експертизи, яка поєднує принципи належного врядування та цифрові технології. Її обґрунтованість підтверджується інтеграцією з екосистемою DREAM та використанням алгоритмів машинного навчання для автоматизованого скринінгу стратегій. Запровадження механізмів кондиціональності та принципу «дотримуйся або пояснюй» виступає дієвим інструментом підвищення політичної відповідальності суб'єктів стратегування. Дослідження відзначається цілісністю наукового підходу, повнотою викладення матеріалу та логічністю аргументації.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у розв'язанні актуального науково-прикладного завдання щодо інституціоналізації механізму комплексної експертизи стратегій розвитку територіальних громад, що дозволило отримати результати, які суттєво розширюють теоретико-методологічний базис публічного управління. Зокрема:

вперше:

- сформульовано авторське визначення поняття комплексної експертизи стратегій розвитку територіальних громад як соціально-управлінського інституту попереднього контролю та верифікації;
- обґрунтовано онтологічну природу експертизи як самостійного інституту публічного управління, що забезпечує перехід від стану крихкості до антикрихкості систем управління в умовах високої турбулентності зовнішнього середовища;
- розроблено класифікацію моделей інституціоналізації експертної діяльності, до якої включено плюралістичну, некорпоративістську, консенсусну та транзитивну моделі, адаптовані до умов повоєнної відбудови України.

удосконалено:

- структурно-функціональну модель інституціоналізації механізму комплексної експертизи стратегій розвитку територіальних громад, яка базується на синергії технократичного та соціального потоків верифікації;
- систему нормативно-правового регулювання експертної діяльності шляхом обґрунтування необхідності закріплення обов'язковості процедури електронної експертизи та введення принципу «дотримуйся або пояснюй».

набули подальшого розвитку:

- методологічні підходи до діагностики якості стратегічних документів через запровадження критерію забезпечення темпорального суверенітету територіальних громад;
- організаційно-технологічні засади цифровізації публічного управління через розробку архітектури інтеграції процедур експертизи в національну екосистему DREAM та застосування алгоритмів штучного інтелекту;
- механізми мережевої взаємодії влади та громадськості шляхом обґрунтування доцільності створення Регіональних експертних хабів для громад з низькою інституційною спроможністю.

Основні наукові положення та рекомендації, представлені в дисертаційній роботі, вирізняються належною теоретичною глибиною, методичною обґрунтованістю та підтверджені емпіричним аналізом інноваційних процесів в органах місцевого самоврядування.

Достовірність отриманих результатів забезпечена всебічним теоретичним опрацюванням проблематики, узагальненням напрацювань вітчизняних і зарубіжних дослідників, а також системним опрацюванням спеціалізованої наукової літератури з питань публічного управління та інноваційного розвитку територіальних громад.

Основні результати дисертації повною мірою відображені у 15 наукових працях. Серед них одна стаття опублікована у зарубіжному виданні REICE за 2023 рік, що індексується у базі Web of Science Core Collection. Також результати представлені у 5 статтях у провідних фахових виданнях України та апробовані на 8 науково-практичних конференціях, що підтверджує високий рівень визнання наукової спільноти.

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Наукова значущість роботи полягає у розширенні теоретико-методологічних меж публічного управління через інтеграцію концепцій неоінституціоналізму та стратегічного врядування. До ключових здобутків належить концептуалізація експертизи, що обґрунтовує її онтологічну природу як самостійного соціально-управлінського інституту ex-ante контролю, який виходить за межі технічного «візування» актів. Важливим є також моделювання процесів, представлене у вигляді структурно-функціональної моделі, що поєднує інституційну модернізацію, партисипативні алгоритми та цифрову трансформацію, забезпечуючи перехід систем управління від крихкості до антикрихкості. Теоретичний синтез проявляється у адаптації класифікації моделей взаємодії влади та експертних спільнот (плюралістичної, неокорпоративістської, консенсусної, транзитивної) до специфічних умов України, що створює фундамент для подальших міждисциплінарних досліджень.

Практична цінність роботи полягає у прикладному спрямуванні результатів, які можуть бути безпосередньо імплементовані в управлінську практику органів місцевого самоврядування. Запропоновані механізми цифровізації управління, зокрема інтеграція екосистеми DREAM та використання штучного інтелекту для автоматизованого скринінгу стратегій, дозволяють виявляти логічні та структурні помилки на ранніх етапах, мінімізуючи корупційні ризики. Важливим є впровадження інструментів відповідальності, серед яких принцип «comply or explain» та механізм фінансової кондиціональності, що забезпечує зв'язок доступу до фондів розвитку з верифікацією стратегій і підвищує політичну відповідальність суб'єктів стратегування. Методичне забезпечення у вигляді протоколів експертизи та рекомендацій щодо кадрової політики органів місцевого самоврядування може стати базою для освітніх програм з підготовки фахівців у сфері місцевого розвитку та партисипації.

Суспільний вплив дослідження реалізується через підвищення якості публічного врядування та зміцнення довіри між громадянами і владою. Формування «цифрового контуру експертизи» забезпечує прозорість прийняття рішень, перетворюючи експертизу на інститут довіри та дієвий когнітивний фільтр проти популізму. Використання деліберативних панелей та інструментів соціального моніторингу, зокрема «Пульсу громади», створює безпечний простір для узгодження інтересів травмованих груп населення, сприяючи їхній реінтеграції та соціальній терапії в громадах. Перехід до доказової політики (data-driven governance) гарантує ефективне спрямування ресурсів громади на реалізацію проєктів, які безпосередньо покращують якість життя та забезпечують довгострокову стійкість територій.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У процесі аналізу дисертаційної роботи Орел Оксани Петрівни порушень принципів академічної доброчесності не встановлено. Дослідження вирізняється коректним використанням джерельної бази та належним рівнем цитування. У тексті наявні чіткі й коректні посилання на використані праці, що підтверджує дотримання норм академічного письма. Робота має цілісний авторський стиль викладу, власні обґрунтовані висновки та демонструє самостійність наукового пошуку. Основні результати підтверджені публікаціями у фахових виданнях, що засвідчує їх наукову достовірність і відповідність вимогам до дисертаційних досліджень. Структура й наповнення роботи свідчать про її самостійне виконання, застосування методологічного інструментарію та використання наукових напрацювань інших авторів із дотриманням норм академічної доброчесності.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи зміст та результати дисертаційної роботи Орел Оксани Петрівни, вважаємо за необхідне висловити наступні зауваження:

1. Авторка вводить категорію «інституційна абсорбція» (підрозділ 1.2) для пояснення здатності ОМС вбирати знання. Робота значно б виграла, якби було детальніше досліджено роль Асоціацій органів місцевого самоврядування як колективних суб'єктів такої абсорбції, що могли б виступати «едиторами» типових експертних протоколів для малих громад.

2. У підрозділі 3.1 аналіз принципу фінансової кондиціональності доцільно доповнити описом інструментів підтримки громад із низьким рівнем доходів. Оскільки доступ до фондів прямо пов'язується з наявністю верифікованої стратегії, виникає загроза, що малі сільські громади без коштів на зовнішню експертизу будуть відсічені від ресурсів на відновлення.

3. У підрозділі 3.2 при обґрунтуванні моделі мережевої взаємодії доцільно було б надати більш розгорнутий аналіз механізмів координації в умовах воєнного стану. Авторка пропонує горизонтальні зв'язки, проте специфіка спеціальних адміністративно-правових режимів часто вимагає жорсткої вертикалізації для оперативного прийняття рішень, що може вступати у протиріччя з деліберативними процедурами.

4. У підрозділі 3.3 дослідження цифрової трансформації («Е-експертиза») доцільно поглибити в частині кібербезпеки та захисту даних. Використання штучного інтелекту та великих масивів даних Big Data у стратегічному плануванні під час воєнного стану потребує чітких алгоритмів захисту чутливої інформації про інфраструктурні об'єкти.

Зазначені зауваження мають рекомендаційний характер та не впливають на загальну високу оцінку виконаної роботи та відкривають додаткові можливості для подальшого розвитку у сфері публічного управління, зокрема щодо управління інноваціями та удосконалення організаційно-правових механізмів.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Орел Оксани Петрівни «Інституціоналізація механізму комплексної експертизи стратегій розвитку територіальних громад» за своєю актуальністю, науковою новизною та практичною значущістю є самостійним та завершеним науковим дослідженням, у якому розв'язано важливе науково-прикладне завдання й обґрунтовано її теоретичну та практичну значущість для сфери публічного управління та адміністрування.

За змістом, логікою структурування й рівнем наукового опрацювання робота відповідає вимогам, установленим до кваліфікаційних досліджень на здобуття

ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Дослідження вирізняється високою актуальністю проблематики, системністю та комплексністю аналізу теоретичних і прикладних аспектів, належною методологічною обґрунтованістю та наявністю суттєвих елементів наукової новизни, що в сукупності свідчить про його наукову зрілість і вагомий внесок у розвиток теорії та практики публічного управління.

На підставі вищезазначеного можна констатувати, що дисертаційна робота Орел Оксани Петрівни на тему: «Інституціоналізація механізму комплексної експертизи стратегій розвитку територіальних громад» за своїм змістом, науковою новизною і прикладною цінністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого відповідною Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.), а її авторка – Орел Оксана Петрівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент

**кандидат наук з державного управління,
професор, професор кафедри публічного управління
та регіоналістики Навчально-наукового
інституту публічної служби та управління
Національного університету
«Одеська політехніка»**

Микола ПОПОВ